

ГРОМАДЯНСЬКА ВІЙНА В СИРІЇ ЯК СКЛАДОВА ГЕОПОЛІТИЧНОГО ПРОТИСТОЯННЯ

Анотація. Стаття присвячена проблемі визначення ролі, цілей та інтересів країн – світових лідерів у громадянській війні в Сирії. У статті аналізуються інтереси Росії, США та Туреччини у сирійському конфлікті, а також сутність самого цього конфлікту.

Ключові слова: Громадянська війна, Ісламська Держава (ІД, ІДІЛ), Росія, США, Туреччина, повстанці, політичні інтереси, геополітика.

Abstract. The article is devoted to the definition of the role, objectives and interests of the countries - world leaders in the civil war in Syria. This article analyzes the interests of Russia, the US and Turkey in the Syrian conflict and the nature of the conflict.

Keywords: civil war, the Islamic State, Russia, USA, Turkey, rebels, political interests, geopolitics.

Аннотация. Статья посвящена проблеме определения роли, целей и интересов стран - мировых лидеров в гражданской войне в Сирии. В статье анализируются интересы России, США и Турции в сирийском конфликте, а также сущность самого этого конфликта.

Ключевые слова: Гражданская война, Исламское Государство (ИГ, ИГИЛ), Россия, США, Турция, повстанцы, политические интересы, геополитика.

¹ аспірант кафедри політології та державного управління ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

На даний момент питання війни в Сирії, зокрема її геополітична роль, є одним із найактуальніших у світовій політиці. Дана тема є вкрай актуальною, оскільки не достатньо досліджена в українській політології, зокрема тому, що війна досі перебуває в активній фазі. Через це ґрунтовної літератури на дану тему наразі мало, а аналіз розвитку подій в регіоні найкраще представлений у статтях та аналітичних матеріалах відомих ЗМІ та передових інформаційних видань, серед них європейські та американські: BBC [2, 3, 4, 6, 11] і Washington Post [1], арабські: Aljazeera [5], Alarabia [7], російські: Lenta.ru [9] та українські: Korrespondent.net [8, 12], Liga.news.net [10].

До завдань статті належить визначення ролі, інтересів та планів кожної зі світових наддержав у війні в Сирії.

Протягом останніх 50 – 60 років геополітична роль регіональних конфліктів та громадянських війн в різних кінцях світу значно зростає. Причиною такому зростанню, безумовно, слугує порушення миру в цих країнах та регіонах загалом, поява там значних соціально-економічних проблем, таких як руйнування інфраструктури міст, поширення епідемій, поява великих мас біженців та внутрішньо переміщених осіб. Однак ще одним, не менш важливим аспектом є те, що дані конфлікти із початком «холодної» війни стали майданчиком для протистояння наддержав (США та ЄС, згодом – Росії), котрі напряму не можуть вступати в збройний конфлікт через наявність ядерної зброї в обох сторін, та критичність наслідків такого конфлікту для людства. В подібній ситуації пряме чи опосередковане втручання в конфлікти третіх країн дозволяє наддержавам боротися за збільшення свого впливу в регіоні та світі загалом шляхом невійськових конфліктів. Тут важливу роль починають відігравати найрізноманітніші рухи спротиву, групи повстанців, терористичні організації тощо, які підтримуються однією із наддержав. Залежно від ситуації певні країни чи регіони можуть частково визнаватися незалежними державами або навпаки – їхній суверенітет може ігноруватися. Як результат, найчастіше

подібні квазідержавні утворення стають провідниками інтересів однієї із світових сил в регіоні.

У деяких випадках подібні конфлікти не є значущими і не можуть суттєво вплинути на політику в світі загалом, а деякі, через свою високу геостратегічну значимість, стають точкою майже зіткнення великих держав. Так, події, котрі мають місце у Сирії вже протягом останніх п'яти років, на сьогодні є однією із важливіших повісток у міжнародних відносинах. Виходячи із вищесказаного закономірним є питання – чи можна взагалі вважати війну в Сирії громадянською? Враховуючи стратегічне значення положення Сирії на Близькому Сході, очевидною є зацікавленість більшості наймогутніших країн світу в участі у процесі. Адже дана країна, межуючи з усіма основними політичними гравцями регіону – Іраном, Ізраїлем, Ліваном, Іраком та Туреччиною, виступає «серцем регіону», контроль над яким дозволить істотно посилити свою роль в регіоні. Сирія – це остання світська країна на Близькому Сході. Крім того, це єдина країна в регіоні, на території якої знаходиться російська військова база (м. Тарту).

Очевидним можна вважати той факт, що кожна із наддержав та регіональних країн переслідує власні цілі у сирійському конфлікті. Аби визначити співвідношення ролі внутрішніх та зовнішніх сил у сирійському конфлікті, варто визначити основні пріоритети наддержав у цій війні та ступінь їхньої участі в ній.

Основними країнами – політичними гравцями на Близькому Сході та безпосередньо в Сирії, наразі є США, Росія та Туреччина. Також вкрай важливу роль не лише в Сирії, але і в регіоні загалом відіграє потужна ісламістська сила, визнана більшістю країн світу терористичною організацією – Ісламська Держава.

Ісламська Держава після завоювань в Сирії та Іраку, разом із Аль-Каїдою, є однією із найнебезпечніших джихадистських груп. Вона була сформована в квітні 2013 року під назвою Ісламська Держава Іраку і Леванту, і виросла з іракської Аль-Каїди. Її точні обсяги невизначені, але вважається,

що Ісламська Держава налічує тисячі бійців, у тому числі багатьох закордонних джихадистів. Організацію очолює Абу Бакра аль-Багдаді. Мало що відомо про нього, але вважають, що він народився в місті Самарра, на північ від Багдада, в 1971 році і брав участь у заколоті, який стався в Іраку 2003 року, незабаром після вторгнення США [6].

Сполучені Штати і сьогодні найглибше зав'язані у сирійському конфлікті, оскільки активно підтримували так звану «сирійську опозицію» ще із перших днів протистоянь в країні. Неодноразово представники США відкрито заявляли, що їхньою безпосередньою метою є відсторонення від влади Башара Асада, котрого вони звинувачували у диктатурі.

Пізніше, після того, як значна частина території Сирії опинилася під впливом ІД, уряд США оголосив про плани підготовки опозиційної армії Сирії для боротьби з Ісламською Державою. Американці зобов'язалися підготувати 1200 сирійських заколотників із метою боротьби з ІДІЛ. Офіційний представник Пентагону особливо підкреслив, що підготовлені бійці будуть воювати з джихадистами, а не проти режиму президента Башара Асада [12].

Президент США Барак Обама анонсував програму минулого літа, обіцяючи тренувати в рік до 5000 бійців з числа помірної сунітської опозиції в Сирії, щоб вони допомагали в боротьбі з бойовиками ІД [11].

Також варто відзначити, що американці вже здійснили сотні авіанальотів і нерегулярних спеціальних рейдів проти Ісламської Держави, котрі стали частиною конфлікту [1].

Всі ці дії США свідчать про їхнє прагнення брати активну участь у вирішенні конфлікту в Сирії та розгрому ІД, однак при цьому не втручались у конфлікт безпосередньо. Взагалі, жодна із країн-членів НАТО не бере безпосередньої активної участі у конфлікті, окрім Туреччини, котра має власний інтерес.

Анкара почала повномасштабну війну відразу на два фронти. Її авіація завдала ударів по позиціях ісламістів у Сирії і одночасно розбомбила

тренувальні табори курдів у прикордонних зонах. А у великих містах країни почалися арешти видних курдських діячів [8]. Подібна політика свідчить про те, що Туреччина прагне, за допомогою військової сили та політичного тиску, отримати лідерство в регіоні. Заради цього керівництво країни готове залучити всі свої міжнародні зв'язки, а також активно втрутитись у війну.

Туреччина перейшла від вимушеного спостерігання, утримуючись від військових дій проти так званої Ісламської Держави, до повномасштабних військових ударів по цьому угрупованню, відкривши свої бази для коаліційних атак і одночасно до перших за чотири роки повітряних бомбардувань РПК курдських сепаратистів на півночі Іраку [2].

Протягом багатьох місяців Анкара пручалася військовому залученню до очолюваної США добровольчої коаліції.

Турецький уряд довго обвинувачували в кращому випадку в заплушчуванні очей на зростання ІД, а в найгіршому – в активній підтримці джихадистів в боротьбі проти режиму Асада. Але Туреччина завжди відхиляла ці твердження [2].

Тут очевидним було бажання Туреччини, протидіючи Сирії та подолавши її, стати лідером в регіоні, оскільки ІД так чи інакше обов'язково піддалася б в подальшому масованим атакам з боку США та коаліції. Подібні дії вивели б Ісламську Державу із конкурентної боротьби. Крім того, поява Курдистану на частинах території Сирії та Ірану могла б стати причиною для репатріації курдів у регіоні, що вирішило б довготривалий внутрішній турецький конфлікт.

Критики вважають, що Туреччина бореться з джихадистами тільки в якості прикриття для того, аби дістатися свого справжнього супротивника – курдських бойовиків. Небажання Анкари вдаряти по ІД раніше аргументується, як небажання насправді допомагати у війні курдським бойовикам [2].

Крім того, нещодавно стало відомо, що Анкара не лише не протидіє ІД достатньо активно, а ще й підтримує її, купуючи нафту у терористів. Так

були оприлюднені дані, згідно з якими ІДІЛ заробила понад 500 млн доларів США, продавши значні об'єми нафти уряду Башара Асада, а частина нафти певним чином потрапила до Туреччини, про це заявив високопоставлений представник американського казначейства [7]. Вказане свідчить, що турецька влада активно взаємодіє із представниками ІД і не лише не веде активної боротьби із джихадистами, але і сприяє їхній діяльності, купуючи в них нафту.

Дана ситуація є досить проблематичною, оскільки, як вже згадувалося раніше, Туреччина є членом НАТО, а відповідно, не може виступати проти реалізації цілей, декларованих блоком. Ще одним важливим фактором дестабілізації і загострення конфлікту із боку Туреччини є нещодавній інцидент зі збитим російським літаком, котрий повертався після чергового бомбування позицій ІД в Сирії.

Даний конфлікт є важливим не лише тому, що загострив відносини Анкари та Москви, а й тому, що Туреччина, як член НАТО, подібними діями провокує значний міжнародний конфлікт між двома найсильнішими військовими блоками, котрий може мати непередбачувані наслідки. З іншого боку, варто відзначити той факт, що керівництво Туреччини теоретично не могло віддати наказу на збиття російського літака без санкції вищого керівництва НАТО, тож можна припустити, що даний акт був лише геополітичним ходом, що мав на меті спровокувати Росію на певні дії.

Росія, як один із найголовніших геополітичних акторів сучасності, також виступає активним гравцем у сирійському протистоянні та питанні боротьби з ІД.

Враховуючи загострення відносин між Заходом та Росією, Москва прагне продемонструвати претензії на відновлення колишньої геополітичної ролі, що може бути забезпечено наявною надсучасною зброєю та військовими технологіями. Надзвичайно вдалою ареною для демонстрації сил якраз і є сирійський конфлікт, в якому Росія є одним із небагатьох іноземних союзників сирійського президента та вже давно – основним

постачальником зброї до Сирії, а в умовах нинішньої кризи вона надала сирійському режиму важливу дипломатичну підтримку. Росія відіграла важливу роль у наданні в 2013 році допомоги у переговорах щодо угоди, відповідно до якої режим Асада мав позбутися своєї хімічної зброї [4].

Також важливим є факт, що на території Сирії, у місті Тарту, ще із радянських часів знаходиться російська військова база, яка є єдиним військовим об'єктом Росії не лише на Близькому Сході, але і взагалі за кордоном. Отож, утримання позицій у сирійському конфлікті є надзвичайно важливим для Москви.

На даний момент участь Росії у сирійському конфлікті вже давно переросла із вищевказаної дипломатичної підтримки існуючого режиму до безпосередніх бойових дій із застосуванням сучасних зразків озброєння, котрі, безумовно, є свідченням здатності можливого достойної протидії у вірогідному протистоянні із НАТО.

Так, протягом останніх місяців російські військові здійснили кілька запусків новітніх ракет та нанесли серію авіаударів по позиціях ІД у Сирії.

Зокрема, Росія здійснила пуск крилатих ракет по цілях в Сирії з кораблів на Каспії, більше ніж у 1200 км від проведення атак, задля значної демонстрації військової сили. Це перша звістка про використання Росією її флоту в сирійській кампанії [5]. Дана акція викликала неоднозначну реакцію із боку західних країн, котрі заявили, що принаймні частина із ударів прийшлася не на позиції ІД, а на позиції сил, котрі підтримуються США та коаліцією і борються проти Асада. Цим вчинком Росія продемонструвала, що має власну позицію у конфлікті і не збирається поступатися інтересами перед натиском із боку західних держав.

Наступним кроком демонстрації російської військової могутності стала реакція на вже згаданий інцидент зі збитим Туреччиною російським літаком, котрий, як вважається, порушив військовий простір Туреччини. Як відповідь на атаку на російський літак, Москва посилила свою присутність у Сирії.

Найбільш значущим посиленням було розгортання складних систем ППО С-400 [3].

Посилення військової присутності Росії у Сирії веде автоматично до збільшення шансів Асада продовжувати боротьбу із заколотниками, у подальшому зберегти свою владу в країні. З іншого боку, втручання вищевказаних геополітичних гравців веде до затягування конфлікту та призводить до появи масового потоку біженців із регіону та наростання економічної та політичної кризи на Близькому Сході. Також інформація про наказ Президента Росії Володимира Путіна почати виведення основних сил РФ з Сирії з 15 березня наразі не підтверджується реальними діями, отож Росія залишається активним гравцем у регіоні [10].

Крім того, Росія здійснила значний по своїй ролі в інформаційному просторі – відіграла важливу роль у звільненні від бойовиків ІД та розмінуванні античного міста Пальміра – пам'ятки Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО [9].

Отож, охарактеризувавши вищевказані події, пов'язані з участю світових держав у протистоянні в Сирії, можна зробити такі висновки щодо ролі даного конфлікту в геополітиці:

1. Дві найбільші країни, що претендують на право світових лідерів, займають активну позицію у сирійському конфлікті. Росія та США переслідують власні цілі і жодна із даних країн не збирається поступатись, оскільки це може продемонструвати слабкість та призвести до втрати лідируючих позицій у міжнародних відносинах. Єдина спільна мета, яка об'єднує Росію та США, а також менші країни, котрі підтримують ту чи іншу сторону, є боротьба проти Ісламської Держави – уособлення світового тероризму. Однак навіть у цій спільній боротьбі дві наддержави мають розбіжності щодо сил, котрі варто підтримувати в громадянській війні у Сирії. Так, США та союзники виступають за усунення від влади правлячої еліти Сирії на чолі із президентом Башаром Асадом та підтримують сили, що вважаються опозиційними до режиму Асада, однак ведуть боротьбу з ІД.

Росія ж виступає категорично проти всіх опозиційних сил, що мають на меті повалення Асада, та активно підтримує діючу сирійську владу.

2. Ще одним гравцем, що прагне вести власну партію в сирійському конфлікті, є Туреччина – з одного боку, будучи членом НАТО, вона виступає сателітом США у боротьбі із ІД, а з іншого – веде боротьбу із курдськими силами, що борються за створення власної держави та воюють проти ІД. Безумовно, Туреччина веде наступ на сили курдів, оскільки має значну курдську діаспору на своїй території і остерігається перенесення конфлікту на власну територію. Саме через це Туреччина не поспішає активно воювати проти ісламістів, а частково підтримує їх, зокрема, забезпечуючи продаж нафти із контрольованих бойовиками територій. Крім того, Анкара прагне не лише не допустити утворення Курдистану, але прагне посилити свій вплив у регіоні та довести свою військову могутність. Це, зокрема, було продемонстровано у загостренні відносин із Росією через збитий російський військовий літак. Однак у даному конфлікті наразі Туреччина не отримала бажаного результату і лише погіршила своє геополітичне становище.

3. Росія також має власний інтерес у сирійському протистоянні і активно використовує його, аби продемонструвати свою військову могутність можливим супротивникам, насамперед США та іншим західним країнам, із котрими вже кілька років має напружені відносини. Даний конфлікт якраз дає змогу Росії відкрито продемонструвати наявні військові потуги, а також готовність за необхідності їх застосувати. Ще одним вкрай важливим фактором, що змушує Росію брати безпосередню участь у вказаному конфлікті, є наявність в Сирії вже протягом багатьох років російської військової бази – єдиної у світі за межами Росії, втрата якої призведе до падіння іміджу Росії та стане демонстрацією слабкості даної країни.

Крім того, воєнний конфлікт в Сирії та поширення ІД в регіоні несуть безпосередні загрози і для самої Росії, що межує з рядом мусульманських країн на півдні. Всі ці фактори безпосередньо змушують Росію брати дедалі

активнішу участь у конфлікті та нарощувати свою військову присутність у цій державі.

4. Очевидно, що обидві наддержави вже настільки істотно задіяні у громадянській війні в Сирії, що внутрішні процеси в країні давно не відображають реальної ситуації у Сирії, а активна підтримка воюючих сторін із боку наддержав веде до деформації картини громадянської війни, оскільки по факту перемагає не та сила, що має найбільше прихильників серед населення, а та, що має найбільшу зовнішню підтримку. Це дозволяє стверджувати, що війна в Сирії вже давно не є громадянською, оскільки безпосередньо сирійські військові угруповання практично віддали першість у конфлікті світовим наддержавам. На сьогоднішній день війна в Сирії, очевидно, є майданчиком для протистояння Росії та США і навіть спроби Туреччини посилити свій вплив у регіоні є марними, адже вона, рано чи пізно, стикнеться з інтересами наддержав. Все вищевказане свідчить, що прогнозувати подальший розвиток ситуації вкрай складно, оскільки вона не залежить від безпосередніх чинників, а є побічним результатом наростаючого глобального протистояння.

Список використаних джерел

1. Gibbons-Neff T. Syrian rebels get their first U.S.-trained fighters [Електронний ресурс] / Thomas Gibbons-Neff // The Washington Post. – 2015. – Режим доступу до ресурсу : https://www.washingtonpost.com/world/national-security/first-us-trained-syrian-fighters-reenter-their-country/2015/07/15/6e6c0551-353d-4e17-961b-98995321576c_story.html.
2. Lowen M. Turkey – from reluctant observer to full player in IS fight [Електронний ресурс] / Mark Lowen // BBC. – 2015. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.bbc.com/news/world-europe-33664269>.

3. Marcus J. Russia S-400 Syria missile deployment sends robust signal [Электронный ресурс] / Jonathan Marcus // BBC. – 2015. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.bbc.com/news/world-europe-34976537>.
4. Marcus J. Syria conflict: How far is Russia prepared to bolster Assad? [Электронный ресурс] / Jonathan Marcus // BBC. – 2015. – Режим доступа до ресурсу : <http://www.bbc.com/news/world-europe-34131573>.
5. Russia fires cruise missiles at targets in Syria [Электронный ресурс] // Aljazeera. – 2015. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.aljazeera.com/news/2015/10/cloneofrussian-warships-join-syria-war-rocket-at-151008050603182.html>.
6. Syria Iraq: The Islamic State militant group [Электронный ресурс] // BBC. – 2014. – Режим доступа до ресурсу : <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-24179084>.
7. U.S. officials: ISIS oil going to Assad, some to Turkey [Электронный ресурс] // Alarabya.com. – 2015. – Режим доступа до ресурсу: <http://english.alarabiya.net/en/News/middle-east/2015/12/11/U-S-officials-ISIS-oil-going-to-Assad-some-to-Turkey.html>.
8. Война на два фронта. Турция вступает в борьбу с ИГИЛ и курдами [Электронный ресурс] // Korrespondent.net. – 2015. – Режим доступа до ресурсу: <http://korrespondent.net/world/3551222-voina-na-dva-fronta-turtsyia-vstupuet-v-borbu-s-yhyl-y-kurdamy>.
9. Путину доложили о полном разминировании исторического центра Пальмиры [Электронный ресурс] // Lenta.ru. – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <https://lenta.ru/news/2016/04/21/palmira/>.
10. Россия выводит войска из Сирии [Электронный ресурс] // news.liga.net. – 2015. – Режим доступа до ресурсу: http://news.liga.net/news/world/9549370-rossiya_vyvodit_voyska_iz_sirii.
11. Сирийские повстанцы критикуют план США по их подготовке [Электронный ресурс] // BBC. – 2015. – Режим доступа до ресурсу:

http://www.bbc.com/russian/international/2015/08/150805_us_syria_training_criticism.

- 12.** США подготовит 1200 сирийских бойцов для борьбы с джихадистами [Электронный ресурс] // Korrespondent.net. – 2015. – Режим доступа до ресурсу: <http://korrespondent.net/world/3481373-ssha-podhotovyt-1200-syryiskykh-boitsov-dlia-borby-s-dzhykhadystamy>.